

*Грудницкая Светлана Николаевна,
кандидат юридических наук, профессор,
зав. сектором содействия развитию
экономико-правовых исследований НАН
Украины, г. Донецк*

*Гусарова Елена Александровна,
ассистент кафедры хозяйственного
права экономико-правового
факультета Донецкого национального
университета,
г. Донецк*

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ ОБЪЕДИНЕНИЯХ ПРЕДПРИЯТИЙ

С развитием рыночных отношений в Украине совершенствуются формы осуществления хозяйственной деятельности и соответственно развиваются правовые формы ее консолидации. Нуждается в развитии и законодательство, которое регулирует отмеченные отношения. Возникают новые потребности, под которые необходимо подведение правовой базы их реализации. Сформировалась потребность развития правового обеспечения консолидации хозяйственной деятельности в государственном секторе экономики с учетом особенностей правового статуса государственных предприятий и их объединений, а также их взаимоотношений с органами государственной исполнительной власти.

Первоначально правовой статус объединений предприятий регулировался Законом Украины от 27 марта 1991 года «О предприятиях», с 1 января 2004 года он получил закрепление в главе 12 Хозяйственного кодекса Украины (далее - ХК Украины), нормами которого определены: понятие объединения предприятий, их виды, статус предприятия-участника объединения предприятий, управление объединением, имущественные отношения в объединении, выход участника из объединения и прекращение объединения. Так же получили закрепление общие положения о промышленно-финансовых группах, ассоциированных предприятиях и холдинговых компаниях.

В настоящее время в развитие данной правовой базы разработан проект Закона Украины «О хозяйственных объединениях», который готовился при сопровождении Министерства юстиции Украины во исполнение распоряжения Кабинета Министров Украины от 20.08.2008 г. №1124-р. «Об одобрении Концепции проекта Закона Украины «О хозяйственных объединениях», часть положений которого не выдерживают критики.

Как показал анализ, законопроект в нарушение Закона от 11 сентября 2003 г. «Об основах государственной регуляторной политики в сфере хозяйственной деятельности» не имеет ни экономического

обоснования, ни прогноза социально-экономических последствий его принятия.

Включение в состав объединений наряду с государственными субъектами хозяйствования также и физических лиц - предпринимателей может повлечь перекосы, в частности, злоупотребления с государственными средствами.

Так, законопроект предусматривает внесение вкладов государственными предприятиями денежными средствами, которые становятся собственностью объединения, равное право голоса участников - предприятий и предпринимателей - физических лиц, в том числе при принятии решения о распределении прибыли по результатам деятельности объединения между его участниками, изменение высшего органа управления с общего собрания участников на совет руководителей предприятий и предпринимателей - участников. Такой набор норм создает лазейки для разбазаривания государственных средств. В то же время вопреки задекларированной Украиной направленности на сближение законодательства с законодательством ЕС, не предусмотрено участие персонала предприятий-участников в формировании органов управления объединением. Этому важному вопросу в законопроекте не уделено никакого внимания. Без разработки норм по контролю со стороны трудовых коллективов в управлении госсектором передача объединениям некоторых управленческих функций может иметь негативные последствия.

Содержание законопроекта подтверждает неоправданность подготовки множества проектов специальных законов с исключением соответствующих разделов и статей из Хозяйственного кодекса Украины. Как показывает опыт, в массиве законопроектного материала, как правило, скрывают исключение из законодательства без какого-либо обоснования принципиально важных норм, которые, видимо, не всех устраивают. В данном случае должны исчезнуть из законодательства нормы статей 125-126 ХК Украины, регулирующих деятельность промышленно-финансовых групп, ассоциированных предприятий, холдинговых компаний. Надо не исключать нормы из ХК в пользу специальных законов, а дополнять ХК Украины.

По непонятным причинам исключаются из числа государственных и коммунальных хозяйственных объединений корпорации. Принуждать многочисленные государственные корпорации к реорганизации означает создавать лишнюю работу, которая не несет никакой пользы, но может принести вред, так как те государственные хозяйственные объединения, которые не готовы работать на условиях концерна или консорциума, просто прекратят свое существование. К тому же неоправданно ограничивать возможности предприятий государственного или коммунального сектора по консолидации их деятельности. По видимому, нужно исходить из того, что государственные и коммунальные хозяйственные объединения могут быть как уставными, так и

договорными.

В законопроекте просматривается стремление подстраивать специальное хозяйственное законодательство под Цивильный кодекс Украины, который не предназначен для регулирования предпринимательства. Определение в ст. 1 законопроекта хозяйственного объединения как организационно-правовой формы юридического лица, а не хозяйственной организации на практике может повлечь споры о том, распространяется ли на них действие ХК или ЦК. Вырванные из контекста ХК объединения могут лишиться хозяйственно-правового статуса уже в силу предлагаемых изменений в ст. 70 ХК, которая сейчас предусматривает, что предприятия имеют право на добровольных началах объединять свою хозяйственную деятельность «на условиях и в порядке, установленных ХК и иными законами», а после запроецированного исключения из текста статьи выделенных в кавычки слов, практику могут направить по пути применения ст. 6 ЦК, допускающей игнорирование законов, что причинит ущерб общественным интересам.

Имеются и другие недоработки.

Но главный недостаток - создание лазейки для легализации растаскивания государственного имущества. Никакой пользы в предложенном варианте законопроект «О хозяйственных объединениях» не принесет. Нельзя выходить из кризиса, усиливая дезорганизацию.

Мы считали бы возможным порекомендовать авторам проекта переработать его с учетом первого варианта предлагавшейся Кабмину концепции, то есть подготовить законопроект о некоторых дополнениях главы 12 хозяйственного кодекса Украины «Объединения предприятий».

С учетом приведенных аргументов авторами разработан проект альтернативного законопроекта, который содержит отдельные дополнения к главе 12 Хозяйственного кодекса Украины «Объединения предприятий», сформированные с использованием тех положений законопроекта Минюста, которые целесообразны к внедрению в законодательство, а также некоторых иных изменений и дополнений, необходимых для согласования норм главы 12 ХК Украины с Законом Украины «О государственной регистрации юридических лиц и физических лиц-предпринимателей» и иными действующими законодательными нормами (прилагается к сообщению).

Целью этого проекта является развитие правовой базы создания, деятельности и прекращения объединений предприятий, одним из главных заданий - урегулирование особенностей создания и деятельности государственных объединений и участия государственных предприятий в негосударственных объединениях предприятий. Принятие предлагаемых изменений и дополнений к законодательству улучшит условия работы объединений предприятий, что будет содействовать повышению эффективности хозяйствования.

Проект

Закон України «Про внесення змін і доповнень до Господарського кодексу України (щодо особливостей утворення, діяльності і припинення державних та інших об'єднань підприємств)»

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є :

1. Пункт 2 статті 118 Господарського кодексу України доповнити новою частиною такого змісту:

«У разі створення об'єднання підприємств за участю державних підприємств та підприємств інших форм власності рішення державних підприємств щодо входження до складу такого об'єднання приймається за погодженням з органом управління майном, до сфери якого входить таке підприємство. Рішення органу управління про надання згоди приймається у формі розпорядчого акта, а про відмову в наданні такої згоди - у формі листа».

2. Пункт 3 статті 118 доповнити новою частиною 2 такого змісту:

«Найменування об'єднання підприємств повинно містити інформацію про вид об'єднання».

3. Пункт 4 статті 118 доповнити такими словами:

«а у випадках, визначених законом, господарською організацією без прав юридичної особи».

4. Пункт 5 статті 118 викласти в новій редакції:

«Об'єднання підприємств утворюється на основі засновницького договору, а у випадках, передбачених цим Кодексом, на основі рішення про утворення об'єднання, яким затверджується його статут.

Державне господарське об'єднання утворюється за рішенням Кабінету Міністрів України. У рішенні Кабінету Міністрів України про утворення державного господарського об'єднання зазначається перелік учасників, визначається орган державної влади, що здійснює контроль за державним господарським об'єднанням; призначається керівник та затверджується статут державного господарського об'єднання.

Рішення про утворення державного господарського об'єднання може передбачати делегування органу, що здійснює контроль за державним господарським об'єднанням, повноваження на призначення директора та затвердження статуту об'єднання.

Об'єднання підприємств підлягає державній реєстрації, якщо інше не встановлено цим Кодексом та іншими законами. Державна реєстрація об'єднання підприємств здійснюється в порядку, установленому для державної реєстрації юридичних осіб. Об'єднання підприємств набуває прав юридичної особи з дня його державної реєстрації в порядку, установленому законом».

5. Статтю 118 доповнити новим пунктом 6 такого змісту:

«Прийняття нового учасника до складу об'єднання підприємств

здійснюється за рішенням вищого органу управління об'єднання.

Прийняття державного підприємства як нового учасника до складу об'єднання підприємств, утвореного за участю державних підприємств та підприємств інших форм власності, здійснюється за погодженням з органом управління майном, до сфери якого входить таке підприємство. Рішення органу управління про надання згоди приймається у формі розпорядчого акта, а про відмову в наданні такої згоди - у формі листа.

Рішення про прийняття нових учасників до складу об'єднання підприємств приймається після отримання дозволу на узгоджені дії у порядку, встановленому законодавством про захист економічної конкуренції».

6. Статтю 118 доповнити новим пунктом 7 такого змісту:

Контроль за діяльністю об'єднання підприємств здійснюється в порядку, встановленому Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

7. Пункт 2 статті 121 доповнити новою частиною такого змісту:

«Учасник об'єднання підприємств зобов'язаний:

дотримуватись установчих документів об'єднання;

виконувати рішення органів управління об'єднання;

виконувати свої зобов'язання перед об'єднанням;

звітувати об'єднанню про результати своєї діяльності;

завчасно повідомляти об'єднання про будь-які зміни у своєму

статусі: входження до інших об'єднань підприємств, припинення, порушення провадження у справі про банкрутство щодо нього;

не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про об'єднання підприємств та про його учасників.

Учасник має також інші обов'язки, передбачені установчим договором чи статутом об'єднання відповідно до законодавства».

8. Пункт 3 статті 121 доповнити новим реченням такого змісту:

«Учасник державного господарського об'єднання може бути учасником лише одного об'єднання. До виходу із державного господарського об'єднання юридичну особу, яка є його учасником, не може бути припинено».

9. Пункт 4 статті 121 викласти в новій редакції:

«Рішення про утворення об'єднання підприємств приймається після отримання дозволу на узгоджені дії у порядку, встановленому законодавством про захист економічної конкуренції».

10. Пункт 1 статті 122 доповнити новим реченням такого змісту:

«Вищим органом управління державного господарського об'єднання є рада керівників учасників».

11. Пункт 3 статті 122 України доповнити новою частинами такого змісту:

«Колегіальний виконавчий орган (правління) об'єднання підприємств утворюється у кількості до 7 осіб, з числа яких обирається голова правління. Голова правління організовує роботу правління, скликає

засідання, забезпечує ведення протоколів засідань. Порядок скликання та проведення засідань правління встановлюється установчим документом. Кожний член правління має право вимагати проведення засідання колегіального виконавчого органу та вносити питання до порядку денного засідання. Рішення правління приймаються більшістю голосів членів правління.

Голова і члени правління, генеральний директор об'єднання підприємств є посадовими особами об'єднання. Посадовими особами об'єднання підприємств не можуть бути народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, військовослужбовці, посадові особи органів прокуратури, суду, служби безпеки, внутрішніх справ, державні службовці, нотаріуси, а також особи, яким суд заборонив займатися певним видом діяльності, та особи, які мають непогашену судимість за злочини проти власності, службові чи господарські злочини.

Посадові особи об'єднання підприємств повинні діяти в інтересах об'єднання, дотримуватися вимог законодавства, установчого документу об'єднання. Посадові особи господарського об'єднання несуть відповідальність перед об'єднанням за збитки, завдані об'єднанню своїми діями (бездіяльністю), згідно із законом».

12. Пункт 4 статті 122 доповнити новими частинами такого змісту:
«Кабінет Міністрів України:

- приймає рішення про утворення і припинення державного господарського об'єднання;
- затверджує статут державного господарського об'єднання та вносить до нього зміни;
- призначає і звільняє директора (голову правління) державного господарського об'єднання;
- приймає рішення про включення і вихід учасника з державного господарського об'єднання.

Рішення про утворення державного господарського об'єднання може передбачати:

- делегування органу, що здійснює контроль за державним господарським об'єднанням, повноваження на призначення директора та затвердження статуту об'єднання;
- делегування державному господарському об'єднанню повноважень по управлінню державним майном, закріпленим за підприємствами, що входять до складу об'єднання, або корпоративними правами держави щодо господарських товариств-учасників об'єднання, корпоративні права держави у статутному капіталі яких становлять 100 відсотків, а також інших повноважень, закріплених законом за міністерствами та іншими центральними органами державної влади, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання).

Державні підприємства, що входять до складу господарського об'єднання, створеного за участю державних підприємств та підприємств інших форм власності, здійснюючи свою господарську діяльність, керуються рішеннями об'єднання та уповноваженого органу управління, до сфери якого вони входять, прийнятими в межах їх компетенції. У разі виникнення неузгодженості у позиціях об'єднання та уповноваженого органу управління, державне підприємство діє відповідно до завдань уповноваженого органу управління».

13. Пункт 5 статті 122 доповнити новими частинами такого змісту:

«Об'єднання підприємств має право:

здійснювати некомерційну господарську діяльність відповідно до мети його утворення;

укладати від свого імені договори, набувати майно, а також майнові та немайнові права, брати зобов'язання, бути позивачем і відповідачем у судах;

утворювати філії, представництва без надання їм статусу юридичної особи; бути засновником або учасником інших підприємств у порядку, установленому цим Кодексом та іншими законами;

здійснювати контроль за виконанням учасниками об'єднання внутрішніх документів, річних фінансових та інвестиційних планів, рішень органів управління; інші права, передбачені установчим документом.

Об'єднання підприємств зобов'язане діяти в інтересах усіх учасників об'єднання відповідно до установчих документів та самостійно відповідати за своїми зобов'язаннями.

Об'єднання підприємств самостійно вступає у відносини з іншими юридичними і фізичними особами і укладає з ними договори від власного імені відповідно до законодавства (далі за тестом)».

14. Пункт 1 статті 123 доповнити новими частинами такого змісту:

«Вкладами учасників господарського об'єднання може бути будь-яке майно

(гроші, цінні папери, земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, сировина, продукція, інші речі, право на торговельну марку, майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом).

У разі створення господарського об'єднання за участю державних підприємств та підприємств інших форм власності вкладами державних підприємств можуть бути лише грошові кошти.

Грошова оцінка вкладів учасників господарського об'єднання здійснюється за згодою учасників об'єднання, а у разі створення господарського об'єднання за участю державних підприємств та підприємств інших форм власності обов'язково проводиться незалежна оцінка».

15. Пункт 3 статті 123 доповнити новою частиною такого змісту:

«Господарське об'єднання, засноване на змішаній формі власності на базі

об'єднання майна державної або комунальної та інших форм власності, не має права використовувати грошові кошти, передані господарському об'єднанню державними підприємствами як вклад, для заснування нових суб'єктів господарювання».

16. Пункт 4 статті 123 викласти в такій редакції:

«Об'єднання підприємств не відповідає за зобов'язаннями його учасників, а підприємства-учасники не відповідають за зобов'язаннями об'єднання, якщо інше не передбачено установчим договором або статутом об'єднання.

Якщо учасник статутного об'єднання через дії або бездіяльність об'єднання виявиться неплатоспроможним та визнається банкрутом, то об'єднання несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями такого учасника».

17. Статтю 123 доповнити новим пунктом 5 такого змісту:

«У разі розподілу прибутку між учасниками об'єднання за результатами діяльності господарського об'єднання він здійснюється пропорційно вартості вкладів учасників».

18. Пункт 1 статті 124 доповнити новими частинами такого змісту:

«У разі виходу учасника із складу господарського об'єднання йому виплачується вартість його вкладу. На вимогу учасника йому повертається його приклад у натуральній формі, якщо таке право учасника передбачене установчим документом.

Вихід учасника з державного господарського об'єднання здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України за поданням органу державної влади який здійснює контроль за державним господарським об'єднанням. При виході учасника зі складу державного господарського об'єднання йому повертається його вклад.

У разі якщо після виходу учасника із складу господарського об'єднання у його складі залишається лише одне підприємство, таке об'єднання припиняється».

19. Пункт 3 статті 124 доповнити новою частиною такого змісту:

«Припинення господарського об'єднання здійснюється за рішенням вищого органу управління господарського об'єднання.

Рішення про припинення державного господарського об'єднання Приймається Кабінетом Міністрів України. У рішенні Кабінету Міністрів України про припинення державного господарського об'єднання визначається орган виконавчої влади, до сфери управління якого відносяться учасники державного господарського об'єднання.

Припинення об'єднання підприємств може здійснюватися також за рішенням суду у порядку, встановленому для юридичних осіб».

20. Пункт 4 статті 124 доповнити частиною наступного змісту:

«До господарського об'єднання, утвореного в результаті реорганізації, переходять усе майно, усі права та обов'язки попереднього господарського об'єднання».

21. Пункт 5 статті 124 доповнити новою частиною змісту:

«У разі ліквідації державного господарського об'єднання розподіл майна що залишилось після розрахунків з кредиторами, здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України».

II. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.